

FARAH ANTÜN

Dr. Aysel ERGÜL*

Lübnanlı Farah Antün (1874-1922), tarihi roman yazarı, gazeteci ve tiyatro yazarı olarak Arap edebiyatında realizmin temelini kurmuştur¹. 1874 yılında Trablus'ta doğan Antün, orada yaşatlarının gittiği ilkokullarda okumuş, oniki yaşına geldiğinde Trablus yakınlarında bulunan Keftin'deki manastır okulundan mezun olmuştur. Bu okulda Arapça ve Fransızca'yı öğrenen Antün, daha o dönemlerde bilime, kitap okumaya, bir şeyler karalamaya ve basit cümleler yerine edebî cümleler kurmaya büyük eğilimi olan bir öğrencidir².

Edebî Kişiliği: Farah Antün, Keftin okulunda tahsilini tamamladıktan sonra Trablus'ta bulunan ailesinin yanına döner. Babası bir kereste tüccarı olduğu için oğlunun da ticarete yönelmesini istemektedir. Antün de babasının bu isteği doğrultusunda hareket eder. Ancak asla ticarete meyli olmayan Antün'ü edebiyat kendi dünyasına çeker. Bu yüzden Trablus'ta Ortodoks Rumlar için yeni kurulmuş olan bir ilkokulun idare görevini üstlenmek üzere ticarettten ayrılır. Bu görevi bir kaç yıl devam ettirir. Bu esnada Fransızca ve Arapça yazılmış olan edebiyat ve fikir kitaplarını okur, Rousseau, Renan, Tolstoy, Karl Marx, Bernard Shaw vb.nin eserlerini derinlemesine inceler ve bazı gazetelerle yazışmalarda bulunur. Kendisini vatanına hizmet ve halkının yaşam seviyesini iyileştirme yolunda çalışmakla görevli hisseder. Bu yüzden bütün zamansını yazma işine hasretmek için uygun bir ortam arar. Ülkesinde yazı özgürlüğünün boğulup kaldığını görünce edebiyatçılar ve düşünürler için hoşgörü ortamının bulunduğu Mısır'a gitmeyi uygun bulur³.

* Atatürk Üniv. Fen-Ed. Fak. Arap Dili ve Ed. Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi.

¹ Tamara Alexandrovna Putintseva, *Tızyuçä i Odin Gold Arabakogo Teatra*, Moskova, 1979, s.173 .

² Enis el-Makdissi, *el-Funûnu'l-Edebiyye ve A'İdmühü*, III. baskı, Beyrut, 1980, s.273; Yusuf Es'ad Dağır, *Mesâdiru'd-Derüseti'l-Edebiyye*, Beyrut, 1956, II, 148; Hannâ el-Fâhbri, *el-Câmi' fi Târîhi'l-Edebi'l-'Arabi (el-Edebu'l-Hadix)*, Lübnan, 1986, s.215; Heyet, *el-Mevsû'âtu'l-'Arabiyyetu'l-Mujessere*, Mısır, 1965, s.1283; Zeki Muhammed Mucâhid, *el-A'İdmu'y-Şarkiyye*, Beyrut, 1994, III, 1055 .

³ *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.274. ; Lewis Şeyhü, *Târîhu'l'Âdâbi'l-'Arabiyye (1800-1945)*, Beyrut, 1991, III, 417 .

1897 yılında İskenderiye'ye gider ve şansını orada denemeye başlar⁴.

Bir çok Arap tiyatro yazarı gibi Farah Antûn da edebiyat hayatına gazetecilikle başlamıştır. Mısır'daki yazı faaliyetlerine el-Ehrâm ve diğer gazetelere makaleler yazmakla başlayan Antûn, makale yazmakla geçirdiği iki yıldan sonra "*el-Câmi'atu'l-'Osmâniyye*" olarak adlandırdığı bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Mısır'daki edebî çevre el-Câmi'a dergisinde yeni bir ruh olduğunu hissederek onunla ilgilenirler. Antûn, el-Câmi'a dergisinde batıl inançlarla ve aklın reddettiği ilkelerle mücadele etmiştir. Bu durum onu, düşünce özgürlüğünü savunan bazı büyük düşünürlerin eserlerinden tercüme yapmaya sevk etmiştir⁵.

Osmanlı Devleti içinde yaşayan farklı unsurlar arasında gerçek bir bağ kurulması gerektiğine inanan ve Osmanlı Devleti'nin işleriyle yakından ilgilenen Farah Antûn, bu yüzden başlangıçta dergisini "*el-Câmi'atu'l-'Osmâniyye*" olarak isimlendirmiş, daha sonra bu ismi değiştirerek ona yalnızca "*el-Câmi'a*" adını vermiştir⁶.

Bu dergide İslamiyet ve Hıristiyanlığı eleştirel ve mukayeseli bir şekilde ele alan makaleler yazan Antûn, bu yüzden Muhammed 'Abduh ve Reşid Rıdâ'nın ona cevap olarak yazdıkları tepki yüklü makalelerle karşılaşmıştır. Aralarında bir münakaşa başlamış ve bütün bu münakaşalar Antûn'un, "*İbn Ruşd ve Felsefetu-hu*"⁷ adlı kitabı üzerinde odaklaşmıştır. Antûn bu eserini, "*Le Vie de Jesus Christ*" (İsa'nın Hayatı) adlı eserini tercüme ettiği Ernest Renan'ın tesirinde kalarak kaleme almıştır. Lewis Şeyhû bu konuda Farah Antûn'u şöyle eleştirmiştir: "O, her ne kadar bu alanın süvarilerinden olmasa da felsefeyle meşgul olmuştur"⁸.

1906 yılında uzun bir müddet kalmak üzere Amerika'ya giden Farah Antûn,

⁴ *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.274; *Tısyacı*, s.173; *Mesâdir*, II, 148; *el-Câmi'*, s.215

⁵ *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s. 275; *Tısyacı*, s.173 .

⁶ *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.275; *el-A'lâmu's-Şarkiyye*, III, 1056 .

⁷ Farah Antûn'un bu eserde ele aldığı konular hakkında bilgi için bkz. Albert Hourani, *Arabic Thought in the Liberal Age 1798-1939*, Cambridge Universty, 1983, (*Çağdaş Arap Düşüncesi*, çev.Latif Boyacı, Hüseyin Yılmaz, İstanbul, 1994), s.278-283 .

⁸ *el-A'lâmu's-Şarkiyye*, III, 1056; 'Abdulmuhsin Taha Bedr, *Tatavvuru'r-Rivâyeti'l-'Arabiyyeti'l-Hadîsa fî Mısır (1870-1938)*, Kahire, 1976, s.89; *Târîhu'l-Âdâbi'l-'Arabiyye*, III, 419 ..

orada kendi dergisini yayınlamaya başlar. Kendi ifadesine göre onu Amerika'ya gitmeye sevkeden iki sebep vardır.: Birincisi, o dönemdeki Amerika'yı ve Amerikan hayatını yerinde ve oranın en büyük şehirlerinden biri olan Newyork'ta izleme arzusu, ikincisi ise Amerika'da hem ticaret hem de gazetecilik işini bir arada yürütme isteğiydi⁹ . Ancak Antûn ticaret işinde başarılı olamamış ve yalnızca gazetecilikle ilgilenmek durumunda kalmıştır. Orada el-Câmi'a dergisini yayınlamaya devam etmiştir. Görünen şu ki, onun Amerika hakkındaki planları tam anlamıyla başarılı olamamış ve orada kaldığı üç küsur yıl içinde kalemini, yoğun bir şekilde vatanına hizmet etmek için kullanmıştır¹⁰.

Amerika'da aradığını bulamayan yazar, 1909 yılında bu yeni dünya ile vedalaşarak Doğu'ya ve aynı zamanda yeni ümitlere doğru yola çıkar.

O yıllarda Farah Antûn'un edebî hayatında bir takım değişiklikler olur. Zira İskenderiye'de ve daha sonra da Amerika'da bulunduğu ilk zamanlarda sosyal ve felsefî konularla ilgilenirken, ikinci kez Mısır'a geri döndüğünde siyasî hayatın içine dalmış ve bütün yazarlık yeteneğini bu yönde kullanmaya başlamıştır. Onu bu yönde değiştirmeye sevkeden şey muhtemelen yazarın kendi kişiliğinden kaynaklanmaktaydı. İdealist ve her yönüyle adaleti destekleyen bir yapıya sahip olan Antûn, ister kişiye ister halka yönelik olsun kesinlikle istibdadı reddetmiştir. Ve bütün eserlerinde Doğu'yu Batı'dan ve eski geleneklerden kurtarma gayesi gütmüştür¹¹.

Farah Antûn, bizzat kendisinin yazdığı ya da sosyal ve tarihi romanlardan ve tiyatro eserlerinden yaptığı tercüme ve iktibaslarla roman ve tiyatro sanatının öncüsü olmuştur¹².

Akıllara ışık saçan bir yazar olan Antûn, Tolstoy'un düşüncesini, Bernardin de Saint Pierre'nin öğretilerini yaymış, İbn Rüşd'ün felsefesiyle meşgul olmuş, Nietzsche'nin "*Also Sprach Zarathustra*" adlı eserinin bir bölümünü tercüme etmiş, Renan, Auguste Comte ve onun felsefî görüşlerini Arap toplumuna tanıtmıştır. Siyaset alanında akıcı üslubuyla Mısır'daki milliyetçilik hareketinin yanında ve destekçisi olmuştur¹³.

⁹ *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.276 .

¹⁰ *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.276; *el-A'lâmu's-Şarkiyye*, III, 1056; *Mesâdir*, II, 149..

¹¹ *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.277 .

¹² *Mesâdir*, II, 148 .

¹³ *Mesâdir*, II, 148; *el-Câmi'*, s.216; *el-Mevsû'âtu'l-'Arabiyye*, s.1283 .

Öte yandan yazar yayınlamış olduğu el-Câmi'a dergisi, yazdığı eserler ve romanlar sayesinde kazanmış olduğu konumuna rağmen hayatının son yıllarında bu çizgisini koruyamamış ve bu yüzden eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak 1922 yılında Mısır'da ölen yazarın hayatının son yıllarında bir edebî gerileme içinde olduğu söylene de onun güçlü yazar kimliği gözardı edilemez¹⁴.

Üslubu: Farah Antûn, yazarların eski ile yeni arasında tercih yaptıkları, diğer bir deyişle yol ayrımında oldukları bir dönemde yetişmiştir. Ondan önce bu topraklarda meşhur olan asrın yazarları, eskilerden el-Harîrî ve el-Kâdî el-Fâdîl, yenilerden ise Nâsîf el-Yazıcı vb. tesiri altında kalmışlardır. Gazetecilik bunlardan bazılarını kendisine çekerken, onları aynı zamanda yazdıkları yazılarda basit bir üslup kullanmaya sevk etmiştir. Bu yazarların hepsi üslup birliği üzerinde ittifak etmişlerdir. Üzerinde ittifak ettikleri bu üslup ise, kültürlü kişilerin kabul ettiği ve halkın anladığı kolay bir üsluptur.

Böyle bir ortamda yetişen Farah Antûn'un edebî kimliği de yine bu ortamda olgunluk kazanmış ve belirginleşmiştir. Fransız edebiyatına son derece bağlı olan yazar, onların kaynaklarından ilham almıştır. Rousseau, Renan, Victor Hugo, Anatole France vb. ifade ruhundan etkilenmiştir. Sanki onun amacı, taşıdığı misyonu yapmacıksız ve süslemesiz olarak mümkün olduğunca dil ve yazı yanlışlarından soyutlanmış olarak sunmaktır.

Nitekim onun dili, serbest gazetecilik dili, ibareleri ise basit ve güzeldir. Yazarın eserlerini okuyanlar onun kalbinin derinliklerinden gelen şeyleri yazdığını hissederler.

Farah Antûn'un yazı dilini kolaylaştırmaya olan eğilimi onun, edebî dili halk diline dönüştürmek isteyenlerden olduğu anlamına gelmez. Zira o dönemde bu tür girişimlerde bulunmak isteyenlere karşı çıkan yazarlar grubunun başında Farah Antûn gelmekteydi¹⁵. Çünkü o, halk dilinin, kalbin en yüce duygularını ve düşüncenin inceliklerini ifade etmeye uygun olmadığını düşünüyordu. Ona göre geleceğin dili olan çağdaş Arap Dili'nde, kullanımına alışılmamış lafızlar ve yeni dönemde işitilmemiş olan eski ibareler olmamalıdır. Bu yüzden yazar felsefî, sosyal ve siyasî araştırmalarında böyle bir dil kullanmış ve pek çok roman ve tiyatrosunu bu dille yazmış ve tercüme etmiştir¹⁶.

14 *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.279-280 .

15 *A.g.e.* , s.281 .

16 *A.g.e.* , s.282 .

Öte yandan aynı zamanda bir düşünür olan Farah Antûn, doğduğu ortam içinde edebiyat olarak isimlendirdiğimiz ruhun ateşinden almış ve çok geçmeden bu ateşten, insanlara ulaştırdığı fikrî bir misyon oluşmuştur¹⁷.

Farah Antûn'un eserlerinde, edebî misyonunu taşımada sarfettiği gayretin büyüklüğünü görebiliriz. Yazarın el-Câmi'a dergisinde yayınlanan makalelerinin dışında bazıları kendi yazdığı bazıları da Fransızca'dan tercüme ya da adapte ettiği pek çok eseri bulunmaktadır. Eserlerinden en tanınmış olanları şunlardır:

1- Fikri ve sosyal araştırmaları içeren eserleri: "*İbn Ruşd ve Felsefetuhu*" (İbn Rüşd ve Felsefesi) (1903), "*Tizkâru İftitâhi'l-Mebûsân*" (Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Açılış Hatırasına), Jules Simon'un "*La Femme au 19^e Siecle*" adlı eserinden yaptığı "*el-Mer'etu fî Karni'l-İşrîn*" (Yirminci Yüzyılın Kadını) adlı tercüme eser. Bu son eser, yayınlanmamıştır.

2- Sosyal içerikli olan dört felsefî roman¹⁸: "*Ûruşelîm el-Cedîde*" (Yeni Kudüs), "*Siyâhatu fî Erzi Lübnân*" (Lübnan Seditlerine Seyahat), "*el-Mudunu's-Selâse ev ed-Dîn ve'l-İlm ve'l-Mâl*" (Üç Şehir ya da Din ve İlim ve Mal), "*Meryem kable't-Tevbe*" (Tövbeden önce Meryem) ve diğer bir romanı olan "*el-Hubb hatta'l-Mevt*" (Ölüme dek Aşk), "*el-Vahş el-Vahş el-Vahş*" (Vahşi VahşiVahşi).

3- Dört Tiyatrosu: "*es-Sultân Salahuddîn ev Fethu Beyti'l-Makdis*" (Sultan Salahaddin ya da Kudüs'ün Fethi), "*Mısru'l-Cedîde*" (Yeni Mısır), "*Benâtu's-Şevâri' ve Benâtu'l-Hudûr*" (Sokak Kızları ve Ev Kızları), "*Ebu'l-Havl Yeteharreku*" (Sfenks Hareket Ediyor) (operet).

Tercüme ya da adapte eserleri şunlardır:

1-Araştırma türündeki eserler: E. Renan'ın "*Le Vie de Jesus*" adlı eserinden. "*Târîhu'l-Mesih*" (İsa'nın Hayatı), Nietche'nin "*Also Sprach Zarathustra*"sından "*Zerdüşt*" adlı eserler.

2-Romanlar: Bernardin de St. Pierre'nin "*La Chaumiere Indienne*"sinden "*el-Kuhû'l-Hindî*", (Hintli Kulübesi)(1904) ve Chateaubriand'ın "*Atala*", Dumas'ın Fransız ihtilali hakkında yazdığı dört tarihi

17 *el-Funûnu'l-Edebiyye*, s.286 .

18 Yazarın romanları ve romancılığı hakkında bilgi için bkz. *Tatavvuru'r-Rivâye*, s.89-94 .

roman serisi, Gorki'nin "Malva"¹⁹.

3- Tiyatrolar: Dumas'ın "Le Fils du People"sinden "İbnu's-Şa'b" (Halkın Oğlu), Viet. Sardonx'un "La Magicienne"sinden "es-Sâhire" (Büyücü Kadın), Sophocle'nin "Oedipe"nden "Odib el-Melik" (Kral Odip) vb.

Arap kültürüyle Batı Avrupa uygarlığı arasında bir köprü kurmaya çalışan yazar Farah Antûn, Mısır ve Arap tiyatrosunda adapte hareketinin de öncüsü sayılmaktadır²⁰. Burada yazarın bütün eserlerini incelemek mümkün olmadığı için biz onun yazarlık kişiliğini ve ele aldığı konuları en iyi şekilde yansıtan bazı tiyatrolarından bahsetmekle yetineceğiz.

Farah Antûn'un eserlerinin biyografisinde bütün tiyatrolarının tarihi belli değildir. Onun hayatı ve yaratıcı kişiliği hakkındaki kitabın yazarı ve aynı zamanda onun çağdaşı olan Ahmed Ebu'l-Hıdr el-Mansî, Antûn'un onbeş tiyatrosu olduğunu ifade etmektedir. O, bu sayıya yazarın tercüme tiyatrolarını katsa da, hangilerinin orjinal olduğunu belirtmemiştir.

Antûn üzerine araştırma yapanlar onun, Dumas'ın "Niî Kalesi", Prosper Merimee'nin "Carmen", Anatole France'nin "Thais", Sardonx'un "La Magicienne" eserlerinden adapteler yaptığını söylemelerinin yanısıra, bu adaptelerin orjinallerinden oldukça uzak olduğunu da belirtmektedirler. Bunun yanısıra şunu söylemek gerekir ki, Antûn'un tiyatrolarının çoğu orjinaldir. "Mısrû'l-Cedîde", "es-Sultân Salahuddîn ev Fethu Beyti'l-Makdis", "Ebu'l-Havl Yeteharreku", "Benâtu's-Şevâri' ve Benâtu'l-Hudûr" onun orjinal tiyatro eserlerindedir²¹.

Farah Antûn, Amerikan yaşamının timsalinde sınıf tartışmalarını yaşadığı için daima burjuva düzenine karşı bir nefret beslemiştir. O, Batı ile Doğu arasındaki ilişkilerin yalnızca sömürgecilik prensipleri üzerine kurulduğuna inanıyordu. Bu

¹⁹ el-Funûnu'l-Edebiyye, s.286; Mesâdir, II, 149-151; el-Câmi', s.215-216; el-Mevsu'âtu'l-'Arabiyye, s.1283; Yusuf İlian Serkis, Mu'cemu'l-Matbû'âti'l-'Arabiyye ve'l-Mu'arreb, Kahire, 1928, II, 1440-1441; el-A'lâmu's-Şarkıyye, II, 1056-157; Carl Brockelmann, G.A.L. Suppl. (Geschichte der Arabischen Litteratur Supplementband), Leiden, 1942, III, 193; Ahmet Savran, 19. y.y. Osmanlı Döneminde Yeni Arap Edebiyatı, Erzurum, 1991, s.168.

²⁰ Mufid el-Havâmide, "el-Masrahu'l-'Arabî ve Muşkiletu't-Taba'iyye", Âlemu'l-Fikr, Kuveyt, 1987, XVII, 68; Ali er-Râ'î, el-Masrah fi'l-Vatani'l-'Arabî, Kuveyt, 1980, s.59.

²¹ Tısyâça, s.173.

yüzden Doğu'nun millî gelişmesinin karşı karşıya olduğu tehlikeyi, Batı'nın bozguncu etkisinde bulmaktaydı. Antûn, Batı kültürünün kazandırdığı pek çok şeyi inkâr etmemekte ve hatta Batı'dan onun gayretini ve enerjisini almayı gerekli saymaktaydı. Ancak Doğu ülkelerinin menfaatlerine zarar veren ve onların hayatına "manevî veba" bulaştıran şeyleri reddediyordu. Amacı, sömürgeci devletlerin Ortadoğu'daki işgal politikası karşısında Arap direncini teşvik etmektir. Antûn'un edebî eserleri incelendiğinde onun, her şeyden önce "milletin gelişimine katkıda bulunan ve milletlerin kalkınmasına" yardım eden fikir yönü ön plana çıkar. Antûn, tarihi roman türüne de karşı çıkmıştır. Onun düşüncesine göre tarihi romanlar Arap halkının gerçek tarihini sergilememekte ve onların tarihini yanlış yansıtmaktadır.

Bunlara rağmen Antûn'un en iyi orjinal tiyatrolarından biri olan "es-Sultân Salahuddîn", konusunu yalnızca tarihi bir olaydan almıştır. Bu durum Antûn'un estetik düşüncelerine ters düşüyor gibi görünse de aslında ters değildir. Zira bu oyunda tarih, onun çağdaş, aktüel ve siyasi düşüncelerini ortaya koymak için bir fon oluşturmuştur. Bu oyunda Antûn'un vatanseverliği, bazı semboller vasıtasıyla ifade edilmiştir. Müdrik ve adil bir kişi olan Salahaddin Doğu'yu temsil ederken, Haçlıların ispiyoncusu olan Maria ise Batı'yı temsil etmektedir. Maria'nın Salahaddin ile olan ilişkisi, temiz yürekli Arap ülkelerini kendisine tabi ettirmek isteyen güçlü emperyalist devletlerin alçak entrikalarına benzemektedir. Daha sonraki yıllarda Antûn'un eserlerini inceleyen araştırmacılar (mesela Zeki Tuleymât), Salahaddin oyununda yazarın bir kaç yıl sonra emperyalist devletlerin Arap ülkelerine karşı onları sömürmek için yapacakları istila savaşlarını sanki önceden gördüğü düşüncesindedirler ve onlar aynı zamanda bu eserde yazarın bu tür istilalara karşı Arap ülkelerini birleşmeye çağırdığı görüşündedirler. Bütün bu siyasi imâlar ve sembolik tasvirler, Antûn'un en yakın arkadaşları için gayet açıktır.

Farah Antûn'un ikinci popüler oyunu da "Mısrû'l-Cedîde" adlı eserdir. Bu oyunda yazar artık tarihi konuları bir kenara bırakmıştır²².

Bu oyunun konusu, çağdaş Mısır toplumunun günlük hayatını, çağdaş ahlaki değerlerini işlemektedir. Oyunun ilk bakışta, aşk konusunu işlediği zannedilir. "Heliopolis" gazinosunda Elmas adlı güzel bir şarkıcı kız çalışmaktadır. O, Mısır toplumundaki kadının konumuna karşı çıkarak ailesiyle ilişkilerini kesmiş, kendi başına özgür olarak yaşama çabasına girişmiştir. Ancak bu özgürlük aldatıcıdır. Şöyleki, onun şarkıcılığı ve gazino tümüyle hilekâr Hırsto adındaki bir Yunanlı'nın

²² Tısyâça, s.174.

elindedir. Onu çevreleyen hayranları da hilekâr ve kötü düşünceli insanlardır. Ancak onların arasında genç bir işadamı olan Fuat, diğerlerinden farklıdır. Fuat, Elmas'ı gazinodan çıkarır ve ona bir ev tutar. Bu iki gencin mutlu hayatı üç ay devam eder. Elmas'ın gitmesinden dolayı zarara uğrayan Hırsto, onun bir arkadaşını Elmas'ın yanına göndererek Fuatla ilgili bir gerçeği Elmas'a anlatır ki bu gerçek de Fuat'ın evli ve bir çocuk babası olmasıdır. Bu gerçeğin açığa çıkması üzerine Fuat Elmas'a, kendisinin ikinci hanımı olmasını teklif eder, ancak Elmas bu konuda da kendisini ön plana çıkararak özgür bir kadın olduğunu sergilemek için ona, ilk karısından boşanıp kendisiyle nikâhlanmasını teklif eder. Fuat, küçük çocuğunun duygusal bir çöküntüye uğramaması için Elmas'ı terkeder. Sudan'a gider. Elmas da tekrar gazinoya geri döner. Üç yıl sonra tesadüfen karşılaşır. Fuat artık tanınmış bir işadamı, Elmas ise meşhur bir şarkıcıdır.

Bu oyununun aşk fonu gelenekseldir ve bu yüzden de Arap seyircisi için celbedicidir. Oyunun aşk konusunun yanısıra yazar burada bir çok aktüel problemi de işlemiştir²³.

Elmas'ın hikâyesi, yazarı uzun zamandan beri düşündürmekte olan kadın özgürlüğü problemini işlemektedir. O, yazarlığının gazetecilik döneminde yazdığı "Kadın Eğitimi" adlı makalesinde kadının toplum hayatına aktif bir şekilde katılmasını savunsa da, kadının asıl görevinin aile içerisinde olduğunu ileri sürmüştür. Oyunda Elmas'ın özgürlüğe can atması, yaşamını protesto etmesi seyircilerin sempatisini kazansa da sonuç olarak bu görünüşteki özgürlük, aldattıcıdır. Fuat ise, Batı çalışkanlığını ve enerjisini kazanmış, oyundaki kahramanlardan birinin de söylediği gibi "Yeni Mısır"ın kahramanıdır. O, sevgilisinden ayrıldıktan sonra eski Araplar gibi duygularına kapılıp kendisini kaybetmemiş, bilakis adının başarısı ve nüfuzunun devamlılığı için Elmas'dan vazgeçmeyi kolaylıkla kabullenmiştir. Elbette böylesine akılcı düşünen bir kahraman, seyircinin onu olduğu gibi kabullenmesine sebep olabilir. Yazarın düşüncesine göre iş ve yaratıcılık özgürlüğünü ispat etmeye çalışan Mısır toplumuna böyle bir kahraman gerekirdi, hatta Fuat'ın Elmas'a, toplumun alt tabakasında bulunan bir kadına evlenme teklif etmesi neredeyse, o dönemdeki toplumun her yönüne hakim olan geleneklere bir nevi meydan okumaydı. Yazar, Fuat'ın düşüncelerine saygı duymakta ve oyununun kahramanları ile bir anlamda

23 Tısyacı , s.175 .

iftihar etmektedir.

Yunanlı Hırsto'nun karakteriyle, bir çok ciddi sosyal düşünceler arasında bağlantı kurulmuştur. Bir kaç tane adı kötüye çıkmış gazinonun sahibi , aynı zamanda tefeci ve hırsız bir tüccar olan Hırsto, tüm olaylardan zarar görmeden kurtulmaktadır. O, yaptığı işlerin çapına göre Batı'da onunla aynı konumda olanlarla aynı kulvarlarda yarışabilen bir karakterdir. Yazarın düşüncesine göre "Hırsto'nun başarısı", ülkenin sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda geri kalmasından kaynaklanmaktadır. Böylece oyunun ana mesajı olan: Arap dünyasının sosyal, manevî ve ahlakî gelişmesinin gerekliliği meselesi ortaya çıkmaktadır²⁴.

Yazarın, aşk üzerine kurulu olan bu tiyatrosunda , çağdaş Mısır'ın sosyal ve moral tabakaları sergilenmektedir. Antûn'un biyografisini yazan Ahmed Mansî, onun eserlerini sert bir dille eleştirir. Mansî, bu oyunların başarısını onlara şarkılarıyla iştirak eden meşhur şarkıcı Münire'ye bağlamaktadır. Ancak Antûn'un en çok tanınmış tiyatro eserlerinin sahnelenmesi, Ahmed Mansî'nin bu iddialarını boşa çıkarmıştır. "es-Sultân Salahuddîn" ve "Mısru'l-Cedîde" gibi orjinal tiyatro eserlerinin yanısıra "Odib el-Melik" adlı adaptesi, uzun süre Corc Abyad gibi ciddi tiyatro oyuncularının gruplarında sahnelenmiş ve Corc Abyad bu oyunlarda baş rollerde oynamıştır.

Antûn'un tiyatro eserleri, 1920'li ve 1940'lı yıllarda yönetmenler tarafından defalarca sahnelenmiştir. 1968 yılında Zeki Tuleymat'ın rejisörlüğünde Kuveyt'teki Yüksek Tiyatro Enstitüsü'nün öğrenci sahnesinde "es-Sultân Salahuddîn" adlı oyunu sahnelenmiştir²⁵.

24 Tısyacı , s.176 .

25 Tısyacı , s.177 .